

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van een
bureau-onderzoek en boringen bij de
Radiotelescoop te Lhee, gemeente
Westerveld (Dr.)**

G.J. de Roller

ARC-Rapporten 2005-64

Groningen
1 juli 2005
ISSN 1574-6887

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding voor het archeologisch inventariserend booronderzoek (IVO) bij de Radiotelescoop aan de Oude Hoogeveensedijk te Lhee zijn de bouwplannen van de gebruiker, ASTRON. In overleg met het 'Drents Plateau' is geconstateerd dat ASTRON, conform het verdrag van Malta, een IVO moet laten uitvoeren, voorafgaand aan de nieuwbouw. ASTRON heeft aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht gegeven dit IVO uit te voeren. Het IVO bestaat uit een bureauonderzoek dat plaatsvond in week 22 en een booronderzoek dat op 7 juni 2005 door drs. ing. G.J. de Roller en mw. drs. G.M.A. Bergsma is uitgevoerd.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt aan de Oude Hoogeveensedijk 4 in de bossen van Lhee net ten noorden van de Dwingeloosche Heide (afb. 1 en 2).

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2005/71
Provincie	Drenthe
Gemeente	Westerveld
Plaats	Dwingeloo
Toponiem	Oude Hoogeveensedijk
Kaartblad	17C
Coördinaten	233.000/536.700
Type bodem	zandgrond
Geomorfologie	dekzandplateau

1.4 Doel van het onderzoek

Het IVO heeft tot doel duidelijkheid te verschaffen over de bodemopbouw, de eventuele mate van verstoring ten gevolge van de huidige bebouwing en om een verwachting te geven van mogelijk aanwezige archeologisch waardevolle lagen.

1.5 Werkwijze

Het onderzoek bestaat uit een bureaustudie en veldwerk. Voor de bureaustudie is gebruik gemaakt van de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2e generatie), de gegevens in Archis (database van de Nederlandse Archeologie), de historische kaarten (Geudeke et al. 1990), de bodemkaart en geomorfologische kaart alsmede de paleogeografische kaart (Spek 2004).

Om de doelstelling van het veldwerk te kunnen verwezenlijken zijn op het onderzoeksterrein van ca. 5500 m² in totaal 13 boringen gezet (afb. 3). Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De raai-afstand was ca. 16 m en de onderlinge boor-afstand bedroeg ca. 26 m. Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm.

De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies zijn beschreven en opgemeten. Van de locaties met een intacte bodem is de grond gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 4 mm waarbij is gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Er is geen oppervlaktekartering uitgevoerd aangezien het terrein uit een heide-tuin en bos bestaat, zonder onbegroeide bodem.

2 Resultaten

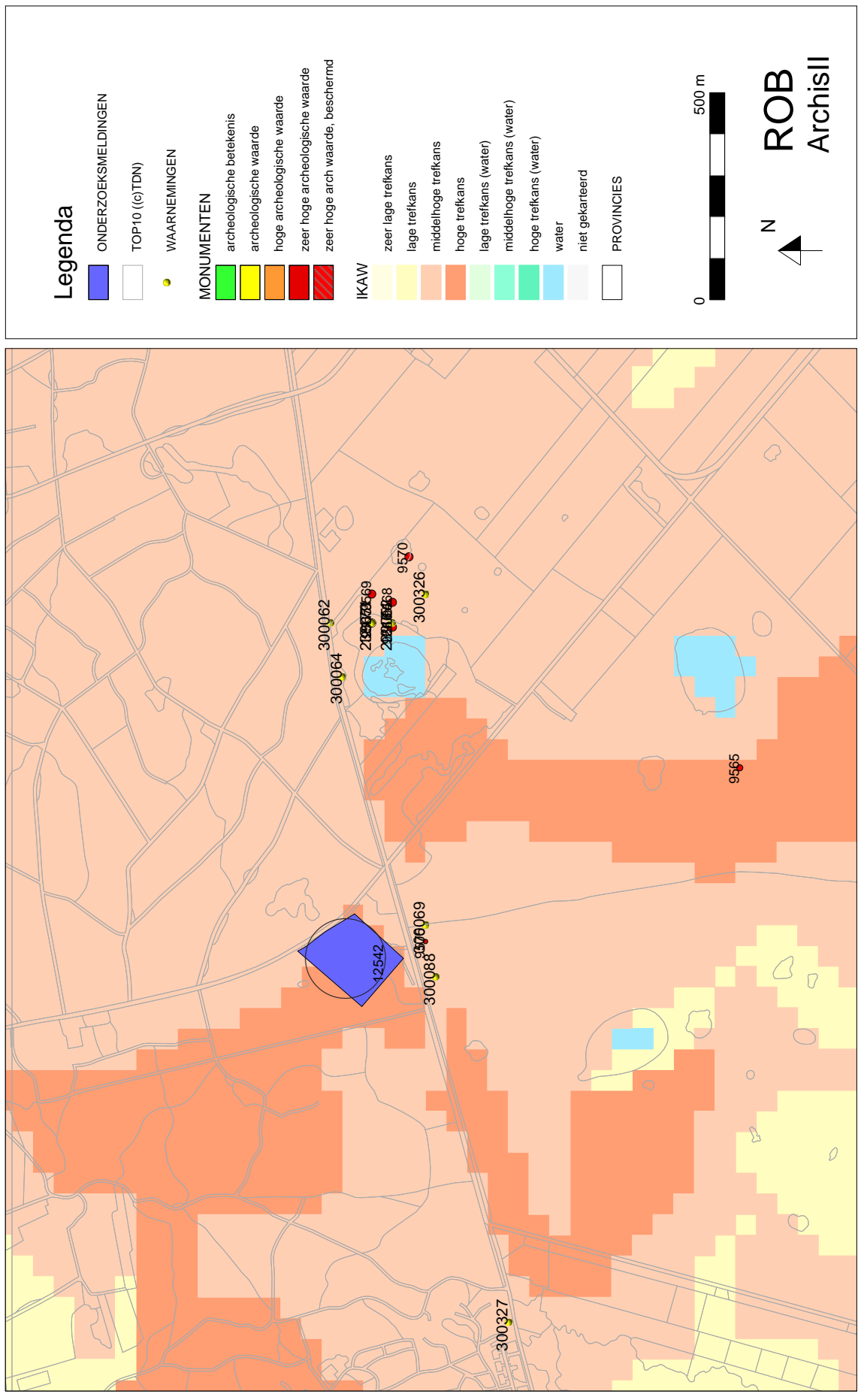
2.1 Bureau-onderzoek en geo-archeologische context

De archeologische verwachting van het onderzoeksterrein is volgens de IKAW hoog. Ten zuiden van onderzoeksgebied zijn diverse meldingen bekend. Zo is er een slijpsteen gevonden (Archis nr. 300062), diverse vuurstenen schrabbers en afslagen die uit het Neolithicum (bijlage 2) stammen (Archis nr. 300064) en mesolithische vuursteen (archis nr. 300088), Bronstijd aardewerk (Archis nr. 300069), diverse grafheuvels (Archis nrs. 12173, 12174, 300326), een hamerbijl uit het Vroeg Neolithicum (Archis nr. 300327) en ruwwandig aardewerk bij Archis nr. 9570.

De bodemkaart geeft voor het gebied veldpodzolgronden aan en volgens de geomorfologische kaart bestaat de bodem langs de Oude Hoogeveensedijk uit een dekzandrug, al dan niet bedekt met oud bouwland. Iets meer naar het westen gaat dit over in een grondmorene al dan niet met welvingen bedekt door dekzand. Het terrein is relatief hooggelegen.

Volgens de historische kaart en de kadastrale minuut is het gebied omstreeks 1830–1850 niet ontgonnen. Er liggen opgewaaide duinen en heide. Het gebied komt goed overeen met het huidige gebied, zij het dat de stuifduinen nu bebost zijn.

31-05-2005

Afbeelding 2 IKAW met monumenten, vondstmeldingen en de ligging van het onderzoeksgebied, binnen de cirkel. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek / Archis II, 31 mei 2005.

Uit het bureau-onderzoek komt naar voren dat de omgeving van het onderzoeksterrein rijk is aan archeologische vondsten, met name grafheuvels en vuursteen, welke laatste uit de periode Mesolithicum–Neolithicum stammen. Afgezien van de huidige bebouwing op het terrein is er de afgelopen honderd jaar weinig veranderd. Er is dan ook een grote kans dat de bodemopbouw intact is en archeologische resten herbergt. De hoge archeologische verwachtingswaarde op de IKAW komt met de bekende gegevens overeen. Met het veldonderzoek kan worden nagegaan of het beeld van het bureau-onderzoek klopt en of er archeologische indicatoren aanwezig zijn.

2.2 Bodemopbouw

De bodemopbouw bestaat van onder naar boven globaal uit keileem dat scherp overgaat in dekzand met daarin een podzolprofiel. Lokaal is deze bodem overstoven. In het noordelijke deel van het onderzoeksgebied, de tuin, is puin en grond opgebracht en is intacte podzolbodem aangetroffen. In het zuidelijke deel is onder een dun stuifzanddek een intacte bodem aangetroffen. De A- en B-horizonten zijn aanwezig. Van deze bodems is de grond bemonsterd en met leidingwater uitgezeefd over een zeef met een maaswijdte van 1 mm (bijlage 1).

2.3 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek is een aantal vondsten in de uitgezeefde boorkernen aangetroffen (zie bijlage 1). Het betreffen vooral natuurlijke stukken kwartsietische zandsteen, natuurlijke grindjes en natuurlijke vuursteen. In boring 6 is een mogelijk afslag gevonden doch de determinatie is onzeker.¹

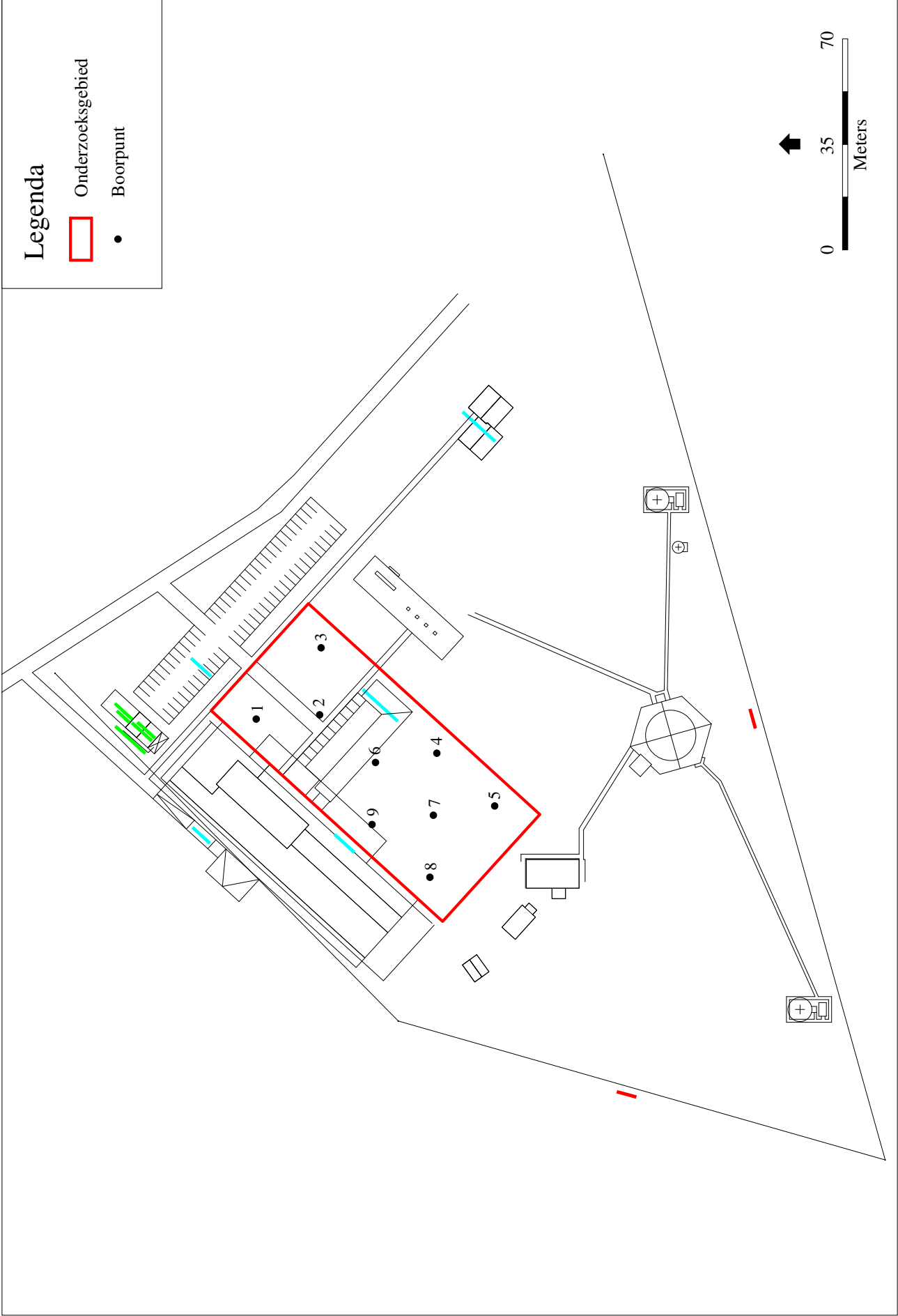
Zoals reeds genoemd, was een oppervlaktekartering niet mogelijk aangezien het terrein deels als heidetuin is ingericht en deels uit bos bestaat.

3 Conclusie en aanbeveling

3.1 Conclusie

Uit het IVO komt naar voren dat de bodemopbouw in het zuidelijke deel (boringen 4–8) van het onderzoeksgebied intact is en bedekt is met een dun stuifzanddek. Eventuele archeologische sporen zullen hier goed zijn geconserveerd. In het noordelijke deel (boringen 1–3) van het onderzoeksgebied is de bodemopbouw door de huidige bebouwing en grondgebruik verstoord en er zullen geen archeologische resten behouden zijn. In boring 6 is een mogelijk bewerkt stuk vuursteen aangetroffen. De determinatie is echter onzeker. Uit de directe omgeving van het onderzoeksgebied komen echter diverse vondstmeldingen. Er is dus een gereede kans dat zich in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied archeologische sporen kunnen bevinden.

¹Het materiaal is gedetermineerd door de vuursteenspecialist drs. J.R. Veldhuis van ARC bv.

Afbeelding 3 Ligging van de boorpunten. kaart: B. Schomaker.

3.2 Aanbeveling

Gezien de intacte bodemopbouw en de vele vondstmeldingen in de directe omgeving bevelen wij op het zuidelijke deel van het te bebouwen terrein (boringen 4–8) een vervolgonderzoek aan. Dit vervolgonderzoek kan bestaan uit een proefsleuvenonderzoek waarbij duidelijk moet worden of zich hier nog archeologisch interessante resten bevinden en zo ja, wat de aard van deze resten is, wat de ouderdom is en of deze behoudenswaardig zijn. Over de nadere invulling van het vervolgonderzoek beslist de provinciaal archeoloog van Drenthe, Dr. W.A.B. van der Sanden.²

Literatuur

- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 2 Noord-Nederland 1851–1855*. Groningen.
- Spek, T., 2004. *Het Drentse esdorpenlandschap. Een historisch geografische studie*. Utrecht.

²Erfgoedhuis Drenthe, tel: 0592-305932.

Bijlage 1 Boorstaten

Diepte in cm onder het maaiveld.

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

Lz3	leem, sterk zandig	h1	zwak humeus
Zs1	zand, zwak siltig	h2	matig humeus

boring 1

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Zs1	h1	scherp	geelgrijs	bouwvoor
30	Zs1		scherp	zwartgrijs	geroerd?
40	Zs1		scherp	grijs	geroerd?
43	Zs1		scherp	bruin	geroerd?
50	Zs1		scherp	zwartgrijs	A-horizont monster
70	Zs1		geleidelijk	oranjebruin	C-horizont
100	Zs1			lichtbruingeel	

boring 2

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
70	Zs1	h1	geleidelijk	zwartgrijs	opgebracht, gevlekt
130	Zs1		geleidelijk	grijs	opgebracht, puin
140	Zs1		scherp	bruin	opgebracht, gevlekt
160	Lz3			lichtgrijs	keileem, roest

boring 3

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	Zs1	h1	geleidelijk	zwartgrijs	
120	Zs1		scherp	donkergrijs	baksteen, vlekkelig, opgebracht
130	Zs1		geleidelijk	geelbruin	BC-horizont
160	Zs1			lichtgrijs	C-horizont

boring 4

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Zs1	h1	scherp	zwartgrijs	bouwvoor
50	Zs1		scherp	grijs	E-horizont
70	Zs1		geleidelijk	oranjebruin	B-horizont, monster
90	Zs1			bruingeel	C-horizont

boring 5

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	Zs1	h2	abrupt	zwart	bouwvoor
20	Zs1		abrupt	bruingrijs	opgestoven
50	Zs1	h1	geleidelijk	zwart	A-horizont
60	Zs1		geleidelijk	grijs	E-horizont
65	Zs1		geleidelijk	bruin	B-horizont, monster
90	Zs1			geel	C-horizont

boring 6

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
15	Zs1	h2	scherp	zwart	bouwvoor
25	Zs1		geleidelijk	grijs	gevekt, opgebracht
60	Zs1		geleidelijk	grijs	gevekt, houtresten
75	Zs1		geleidelijk	zwartgrijs	A-horizont?
80	Zs1		scherp	grijs	E-horizont
95	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont, monster
110	Zs1			bruingeel	BC-horizont

boring 7

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
15	Zs1	h1	scherp	grijs	bouwvoor
50	Zs1		geleidelijk	lichtgrijs	opgestoven
55	Zs1		geleidelijk	zwart	A-horizont
60	Zs1		scherp	grijs	E-horizont
70	Zs1		scherp	donkerbruin	B-horizont, monster
90	Zs1			oranjegeel	C-horizont

boring 8

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
5	Zs1	h1	abrupt	zwart	bouwvoor
25	Zs1		scherp	geel	opgestoven
40	Zs1		geleidelijk	grijs	opgestoven
60	Zs1		geleidelijk	zwartgrijs	A-horizont?
70	Zs1		geleidelijk	bruin	B-horizont, monster
90	Zs1			oranjegeel	C-horizont

boring 9

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
10	Zs1	h1	abrupt	grijszwart	bouwvoor
20	Zs1		abrupt	grijs	opgebracht
30	Zs1		geleidelijk	zwart	A-horizont
60	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont, monster
90	Zs1			oranjegeel	C-horizont

Bijlage 2 Periodisering

De onderstaande tabel geeft een vereenvoudigde archeologische tijdsschaal (conform Brandt et al. 1992).

Periode	
Paleolithicum	8800 v. Chr. en eerder
Mesolithicum	8800–4900 v. Chr.
Neolithicum	5300–2000 v. Chr.
Bronstijd	2000–800 v. Chr.
IJzertijd	800–12 v. Chr.
Romeinse Tijd	12 v. Chr. – 450 n. Chr.
Vroege Middeleeuwen	450–1050 n. Chr.
Late Middeleeuwen	1050–1500 n. Chr.
Nieuwe Tijd	1500 n. Chr. tot heden